

سکه‌شناسی

پول گاذی

-۳-

ارزش اقتصادی اسکناس:

گردش اسکناس تأثیر بسزایی در کایه شئون اقتصادی و اجتماعی افراد دارد تا جائی که: ترقی یا تنزل هزینه زندگانی، تعالی یا تدنی سطح زندگانی، تعادل بودجه کشور، افزایش یا کاهش صادرات و واردات، فعالیتهای عمرانی، اعتبارات دولتی و بازرگانی و بطور کلی گردش چرخهای اقتصادی کشور منوط و هر بوط بعیزان گردش اسکناس است. بهمین هناسبت کشورهای متفرق عنایت خاصی نسبت باین عامل بسیار موثر اقتصادی مبذول نمیدارند، ولی چون این موضوع از بحث ما بیرون است بتوضیحات بیشتری نمیردازیم و تنها برای نشان دادن تأثیری که اسکناس در بنیه اقتصادی هلتها دارد بشرح زیر اکتفا میکنیم.

وقتیکه اسکناس دیوانه میشود:

هر چند در جنک یمن‌المملک نخست آلمان شکست خورد، و در نتیجه چهار سال و نیم فداکاری خسته و فرسوده پشده بود و بنیهٔ مالی و اقتصادیش بالکل بستی و زبونی گراییده بود معهذا هتفقین بمنظور کینه توزی در صداد بر آمدندیش از پیش در تضعیف بنیه اقتصادی آلمان که اساس و قوام قدرت کشوری و لشکری او بوده مت گمارند. پس خواستند تحریمات کمرشکنی را بعنوان غرامات جنگی بریک هلت شکست خورده و ناتوان وارد آورند، غافل از این‌که یک هلت بیدار و هوشیار و فداکار را نمیتوان باین نیرنگها از پای در آورد. آلمانی نخست اندیشید و بخود گفت: « در کف شیر نرخونخواره‌ام، غیر تسلیم و رضا کو چاره‌ام ». پس بناجار شروع کرد بتحویل و پرداخت برخی غرامات، ولی بزودی دریافت که هلت ستمدیده آلمان تاب و توان این پرداختها را ندارد، آنگاه در صدد چاره‌جوئی برآمد و بدفع فاسد بافسد پرداخت:

« وقت ضرورت چو نماند گریز دست بکیر دسر شمشیر تیز »

یعنی دست بشمشیر تورم پول زد و بطوری پول خود را بوسیله نشری حساب و سراسم

آور اسکناس متورم ساخت که در جهان اقتصادیات سابقه نداشت. از این تزویر یا چاره‌جوئی و ابتکار دو تبعیجه هم گرفت: یکی اینکه از زیر بار برداخت‌غرامات کمرشکن جنگ‌شانه‌خالی کرد و علاوه بر آن بظور یکه تخمین زده شد بالغ بر ۰۰۰۰۰۰۰۰ر.۲ میلیارد از جیب خود هتفقین و سایر مللی که فریب این تورم را خوردند ربود و برثروت ملی خود افزود؛ تمام چاپخانه‌های دولتی آلمان شب و روز بچاپ اسکناس پرداختند و بیماری تورم پول بجهائی رسید که مزدیک روزیک کار گریک جوال بر از اسکناس شد و کارگر این مزد یک روز خود را چون خیلی سنگین بود بدوش میگرفت و بخانه میبرد و چون تورم پول بجهائی منتهی شد که مزد یک روز حتی در یک جوال و دو جوال هم جانمیگرفت ناچار مبلغ روی اسکناس را بطوری بالا برداشت که کار اسکناس از ملیون و یکمیلیون گذشت به «تریون» رسید، یعنی یک قطعه اسکناس دارای رقم ۰۰۰۰۰۰۰۰ر.۱ مارک شد. این اسکناس که امروزیش از یک دلار ارزش ندارد اگر قیمت حقیقی خود را بدست آورد بالغ بر ۰۰۰۰ر.۴۰۰۰ دلار ارزش خواهد داشت که پول‌عامیشود ۰۰۰۰ر.۴۰۰۰۰ر.۳۴ ریال یعنی بیش از سه برابر بود جمهوری کساسله کشور شاهنشاهی ایران.

اینست تأثیر اسکناس در سرنوشت ملتها و اینست قدرت پولی و مالی و سیاسی و اجتماعی اسکناس.

پرتال جامع علوم انسانی

ارزش تاریخی اسکناس:

هر چند داستان بالا یک رشته حقایق تاریخی را مکشوف میدارد، می‌فایده نیست ارزش تاریخی اسکناس را در کشور ایران مورد مطالعه قراردهیم: هنوز در بعضی صرافیها اسکناسهایی یافت میشود که عکس ناصر الدین شاه با سیمیل کشیده بر آنها نمودار است. بالای سراو نوشته شده «بانک شاهنشاهی ایران»، دو طرفش مبلغی بدوزبان انگلیسی و فارسی نوشته شده و در زیر اسکناس قید شده که « فقط در تهران ادا خواهد ». وقتی که بتاریخچه همین یک اسکناس هر اجمعه کنیم یا کسلله حقایق تاریخی بر مامعلوم میگردد: ناصر الدین شاه چون پادشاهی مغفور و متکبر بود و از اوضاع جهان اطلاعات وافی و کافی نداشت با آزادی سخت درستیز بود و آزادیخواهان را بانهاست بیرونی شکنجه

میداد و بدیار نیستی هیفرستاد. رجال ایران در صدد برآمدند برای بازشدن چشم و گوش شاه و آهاده ساختن او برای پذیرش روش نوین کشور داری او را به مسافت اروپا ناشویق کنند، هیرزا حسینخان هشیرالدوله در این باره اصراری وافی داشت، بالاخره شاه اغلهار تمایل به مسافت نمود، ولی خزانه کشور تهی بود. پس در صدد تهیه وامی برای تأمین هزینه سنگین مسافت قبله عالم برآمدند، انگلیسها که از لحاظ همسایگی ایران باهند از یک طرف و همسایگی بار و سیمه تزاری از طرف دیگر مراقبت شدیدی بر اوضاع سیاسی ایران داشتند از این موقع استفاده کردند و سفیر انگلیس «مستر الیسون» نام یکی از اتباع خود را موسوم به «بارون زولیوس روتر» بر انگلیخت که قدم جلو نهاد و با تقدیم پیشکش‌هایی که شیوه غیر هرضیه آن زمان بود خود را قبله عالم نزدیک کند و امتیازاتی که نه تنها از لحاظ مالی بلکه سیاسی حائز کمال اهمیت باشد بدهست آورد.

در نتیجه تدبیر و موقع شناسی این رجل سیاسی امتیازات زیر یک تبعه ییگانه از طرف «ذات مقدس ملوکانه» اعطاشد:

۱- امتیاز تأسیس یک بانک در ایران.

۲- امتیاز کشیدن راه آهن و تراویی در ایران برای هفتاد سال.

۳- حق انحصاری استخراج همه نوع معادن در دو طرف خط راه آهن (بجز معادن گرانبهای از قبیل زر و سیم و سنگهای قیمتی)

۴- حق انحصاری حفر قناتها و تهیه هر نوع وسایل آبیاری

۵- مقاطعه در آمد گمرک از سال ۱۸۷۴ تا ۱۸۹۹.

دادن این همه امتیازات حساس از طرف یک کشور مستقلی یک نفر تبعه ییگانه که کشور او هنافع و مطامعی مادی و سیاسی در ایران داشته خود گواه نادانی و سست ایمانی اولیای امود زمان است.

این امتیازات چون در هوغرد مقرر اجرا نشد طبعاً لغو گردید ولی در برابر آن در سال ۱۸۸۹ امتیاز دیگری به مان شخص شناخت و تأییین یک بانک هر حمت شد: طبق این امتیاز جدید حق انحصاری صدور و انتشار اسکناس با آن همه اهمیت

حیاتی که در بزدارد و هادر بالا بر شمردیم بی مهابا بیک بیگانه داده شد.

مادة اول این امتیاز میگوید: «برای توسعه تجارت واژدیاد نرود ایران بانک شاهنشاهی علاوه بر عملیات هربوط بیک موسسه مالی بخر ج خود یا بحساب شخص ثالثی اقدام به عمل مالی و صنعتی و تجارتی که صلاح بداند خواهد نمود.»

مادة دوم میگوید: «بانک شاهنشاهی ایران حاضر است هر گونه فدا کاری برای توسعه منابع نروتی مملکت بوسیله استخراج معادن بنماید و حکومت ایران امتیاز حق انحصاری در تمام کشور برای استخراج معادن آهن و مس و سرب و منکنیز و زغال سنگ و جیوه و نفت و پراکس و پنبه نسوز میدهد!»

با این کیفیت و این هزایا بانک شاهنشاهی ایران در سال ۱۸۸۹ در ایران تأسیس شد. بانک نامبرده در سال ۱۸۹۱ یعنی دو سال پس از تأسیس برای نخستین بار اقدام بنشر اسکناس در ایران نمود.

اسکناسهای بانک شاهنشاهی ایران تا سال ۱۹۳۲ در جریان بود، ولی در این سال دولت ایران امتیاز انحصاری نشر اسکناس را از بانک شاهنشاهی در ازای پرداخت ۲۰۰,۰۰۰ لیره پس خرید و آنرا ببانک ملی ایران واگذار کرد.

انگلستان چون امتیاز «بانک شاهنشاهی ایران» را در دست داشت اعمال نفوذ شدیدی در کلیه شئون مالی و بازرگانی و اقتصادی ایران بعمل میآورد و گذشته از سودهای کلان مالی که از این رهگذار بچنان میاورد چه بسادر امور داخلی و شئون سیاسی کشور نیز مداخلات ناروائی داشت: هرگاه دولت ایران تسليم نظریات نامشروع انگلستان نمیشد دولت ایران را تحت تضییقات مالی قرار میدادند و از همیان هیبردن و دولتها را تقویت میگردند که تسليم مطامع و نظریات سیاسی آنها گردد، در مسائل اقتصادی نیز بخصوص در امور صادرات و واردات اعمال نفوذ شدیدی بنفع انگلستان یعنی بضرر ایران بعمل میاوردند و چرخ اقتصادیات ایران را بسود خود میچرخانیدند.

البته بقدرتی مسائل تاریخی دیگر از همین یک اسکناس مستفاد میشود که حق ادای مطلب در یک کتاب جداگانه گنجید. ناجار برای رعایت اختصار به عنین اندازه از ذکر اهمیت تاریخی اسکناس در ضمن تعریف «پول کاغذی» اکتفا میکنیم.